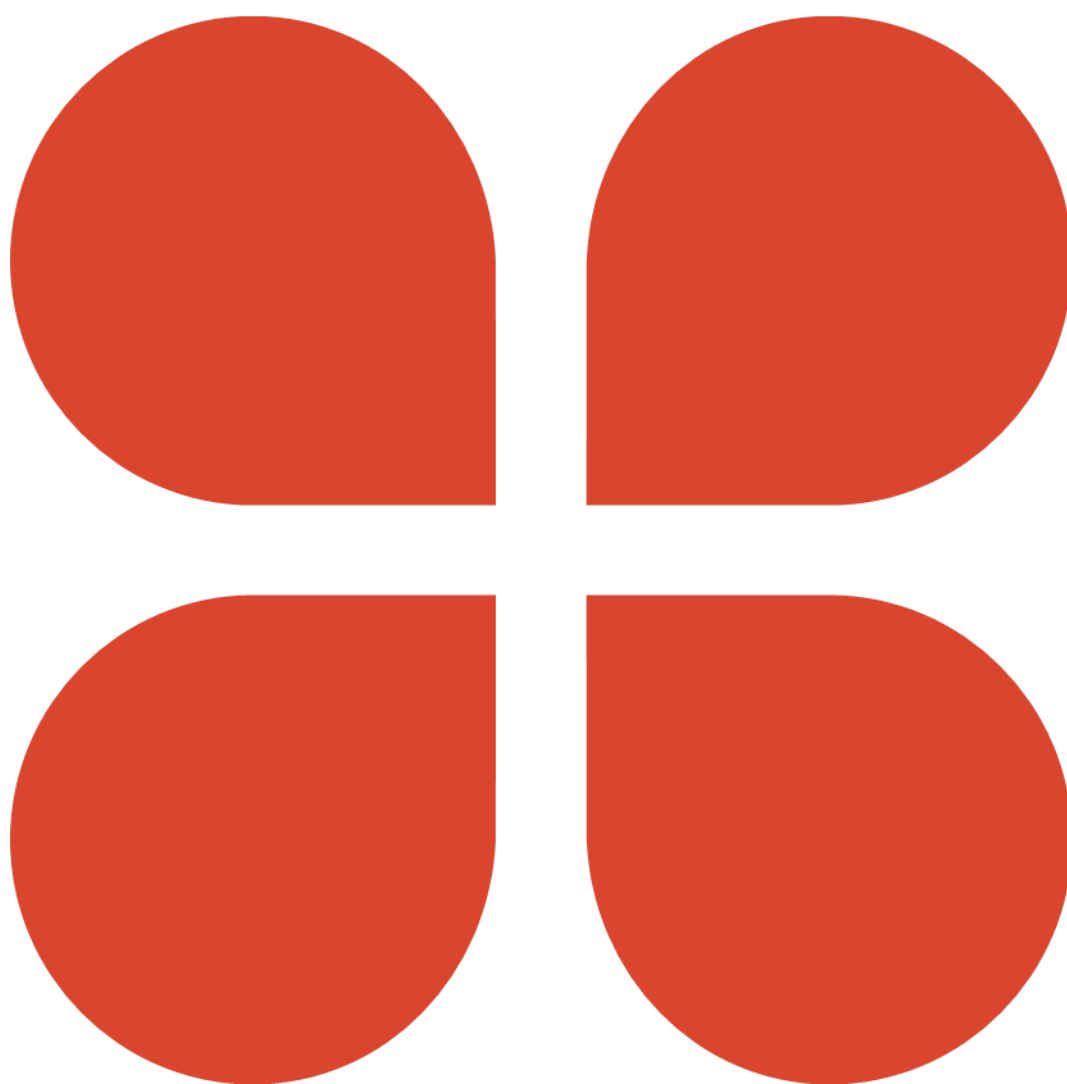

Ett nyfunnet runstensfragment från Eds allé

Eds sn, Uppland

Riksantikvarieämbetet
Box 1114
621 22 Visby
Tel 08-5191 80 00
www.raa.se
registrator@raa.se

Riksantikvarieämbetet 2017
Ett nyfunnet runstensfragment från Eds allé, dnr 3.5.1-01425-2017.
Upphovsrätt, där inget annat anges,
enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Ett nyfunnet runstensfragment från Eds allé

Den 22 september 2015 meddelade Ulf Celin, SAU, per telefon att ett runstensfragment hade påträffats i en dumphög efter en arkeologisk undersökning av en boplats vid Eds allé i Upplands-Väsby (Ed RAÅ 191). Fyndplatsen låg ca 10 m norr om allén i den nordvästra delen av undersökningsområdet. Jag granskade fragmentet i SAU:s lokaler i Uppsala den 18 februari 2016.

Fragmentet består av röd sandsten och är splittrat i sex delar med inbördes passning (fig. 1). Det mäter i sin helhet $23,5 \times 18$ cm och den största bredden på den bevarade ristningsytan är 15,5 cm. Tjockleken uppgår till 6 cm. Stenen har delat sig i fyra skikt, som följer den naturliga lagringen i sandstenen och som inte har samma vinkel som ristningsytan (se fig. 2). Den ena kanten är rak och bör ha utgjort en ursprunglig kant på runstenen. Denna kant är också mycket jämn och förmodligen slipad (fig. 2). Parallellt med denna kant finns en 6 cm bred, svagt böjd runslinga med 5,5 cm höga runor. Ristningslinjerna är mellan 4 och 6 mm breda. Innanför runslingan på stenens mitttyta finns rester av två ornamentsslingor. Den ena har troligen avslutats med ett rundjurshuvud av en typ som enligt Anne-Sofie Gräslunds typologi är karakteristisk för stilgruppen Pr 5 (se t.ex. Gräslund 2006 s. 123 f.), även om det är svårt att exakt avgöra hur det har varit utformat.

Inskrift:

...-ngs...

Fig. 1. Runstensfragmentet från Eds allé. Foto Magnus Källström 2016.

Fig. 2. Fragmentets jämna kant som visar hur stenen har skiktat sig. Foto Magnus Källström 2016.

Till läsningen: Av runa 1 finns en huvudstav bevarad i brottkanten. Endast den högra delen av ristningsspåret återstår och toppen saknas. Runan kan inte ha haft någon bistav till höger, men väl till vänster. Förmodligen rör det sig om resterna av en **i**-runa, men alternativen **ɑ**, **o** och **t** (och i så fall med ensidiga bistavar) kan inte uteslutas. Runa 2 **n** har ensidig bistav till höger. Runa 3 **g** är tydligt stungen. Den nedre delen av bistaven genomkorsas av en lodrät spricka. Avståndet till den följande runan verkar onödigt stort. Någon runa kan inte ha funnits på denna plats, men väl ett skiljetecken. En spricka löper nämligen genom partiet och till vänster om denna finns en grundare flagring. En fördjupning 2,5 cm till höger om 3 **g** och omedelbart till vänster om sprickan kan möjligen vara resterna av ett sådant skiljetecken. Detta har i så fall haft formen av kort lodrätt streck ('). 4 **s** har haft formen **ʃ**. Av runan återstår det övre ledet samt större delen av mellanledet.

Någon säkert tolkning av de fyra runorna är naturligtvis inte möjlig, men om en ordgräns har gått mellan 3 **g** och 4 **s**, vilket avståndet och det eventuella skiljetecknet antyder, skulle 1–3 **-ng** kunna utgöra slutet av ett namn i ackusativ och 4 **s** början av exempelvis släktskapsordet *sun* m. 'son'. Det eventuella namnet bör i så fall i grundform ha slutat på *-ingr* eller *-angr*. Bland de många alternativ som ges är *Hæmingr* och *Vīkingr* de som är bäst belagda i runinskrifterna. En ytterst tentativ rekonstruktion av inskriften skulle alltså kunna lyda: ...[æftir Vīk]ing(?), s[un(?) sinn] ... »... [efter] Viking(?), [sin] son(?) ...».

Att stenmaterialet utgörs av röd sandsten tyder på att runstenen inte har varit rest i närheten av den plats där fragmentet påträffades, utan att det kommer från området kring Eds kyrka, ca 700 m åt sydväst. Flera av de runstenar som har påträffats vid denna kyrka är nämligen av sandsten. Hit hör bl.a. U 104, som på 1600-talet satt i bogårdsmuren vid kyrkans södra stiglucka.¹ Ett stort antal runstensfragment av röd sandsten har också påträffats i den

¹ Stenen skänktes år 1687 av Karl XI till Ashmolean Museum i Oxford, England, där den ännu förvaras. En avgjutning finns sedan september 1967 uppsatt i den södra stigluckan. Om tillkomsten av denna kopia se t.ex. ATA dnr 7449/64, 1773/67 samt Dagens Nyheter 11/9 1967.

södra kyrkogårdsmuren och vid grävningsarbeten vid Klockargården på den södra sidan av Eds kyrkväg (se Svärdström 1967 s. 262, 264 samt artiklar i det digitala supplementet till Upplands runinskrifter).

U 104 är signerad av runristaren Öpir, som var verksam i slutet av 1000-talet och i början av 1100-talet. De övriga sandstensrunstenarna från kyrkan liksom det nyfunna fragmentet från Eds allé härrör av ornamentiken att döma från ungefär samma tid. Troligen har dessa stenar tillhört gravmonument på en tidig kyrkogård, som har föregått den nuvarande stenkyrkan (om denna företeelse se t.ex. Källström & Wändesjö 2016 s. 40 ff., Ljung 2016 s. 148 ff. med hänvisn.).

Det har ännu inte funnits tillfälle att undersöka om det nyfunna fragmentet eventuellt kan höra samman med något av de tidigare kända runstensfragmenten från Eds kyrka.

Magnus Källström

Docent, runolog

Referenser

- Ett digitalt supplement till Upplands runinskrifter utarbetat av Magnus Källström: <<http://www.raa.se/kulturarvet/arkeologi-fornlamningar-och-fynd/runstenar/digitala-sveriges-runinskrifter/supplement-till-upplands-runinskrifter/>>
- Gräslund, Anne-Sofie, 2006: Dating the Swedish Viking-Age rune stones on stylistic grounds. I: Marie Stoklund et al. (red.), *Runes and their Secrets Studies in runology*. Copenhagen.
- Källström, Magnus & Wändesjö, John, 2016: ”Fader, i dina händer lämnar jag min ande.” Död och begravnen centralt i Spånga, i: *Runstenarnas tid, Arkeologi i Stockholms län, seminarierapport nr 8*. Stockholm. S. 38–48.
- Ljung, Cecilia, 2016: Under runristad håll. Tidigkristna gravmonument i 1000-talets Sverige. *Stockholm Studies in Archaeology* 67:1. Stockholm.
- När Öpirs sten kom hem, i: *Dagens Nyheter* 11/9 1967.
- Svärdström, Elisabeth, 1967: Runfynd 1966, i: *Fornvännen* 61. S. 261–265.

